

Гастон Леру
МИРИСОТ НА ДАМАТА ВО ЦРНО

БИБЛИОТЕКА – АРС МАГНА

За Издавачот
Филип Димевски

Уредник
Наталиа Лукомска

Наслов на оригиналот
Le parfum de la Dame en noir, Gaston Leroux

Превод од француски јазик
Катерина Василевска

Јазична редакција
Филип Димевски

Компјутерска обработка
Бегемот

Ликовно уредување
Бојан Димитријевиќ

© Сите права на изданието ги има – БЕГЕМОТ ДООЕЛ
Забрането е копирање, умножување и објавување на делови
или на целото издание во печатени или електронски медиуми
без писмено одобрение од издавачот.

Гастон Леру

МИРИСОТ НА ДАМАТА
ВО ЦРНО

I

Коешто започнува онаму каде завршуваат другите романи

Венчавката на г-дин Роберт Дарзак и госпоѓица Матилда Станцерсон се случи во Париз, во Сен-Никола-ду-Шардоне, на 6-ти април 1895 година, во најстрога интимност. Повеќе од две години минаа откако се случија настаните кои ги опишав во моето претходно дело, а кои беа толку необични што неразумно е да се каже дека еден толку краток временски период е доволен за да ги избрише трагите кои ги остави славната Жолта соба... Случајот беше толку актуелен, што малата црквичка сигурно ќе беше преплавена со толпа народ, љубопитна да го види херојот на случувањата кои толку ја разбрануваа јавноста, доколку целата свадбена церемонија не беше тајна, што беше едноставно да се спроведе во една толку оддалечена епархија. Беа поканети само неколкумина пријатели на г-дин Дарзак и на професорот Станцерсон, на чија дискретност можеа да сметаат. Јас бев еден од нив. Пристигнав на време во црквата, и веднаш со погледот го побарав Жозеф

Рулетабиј. Бев малку разочаран што не успеав веднаш да го забележам, но воопшто не се сомневав дали ќе дојде. Така, очекувајќи го, им пријдов на Хенри-Роберт и Андре Хес, кои сред сето спокојство и достоинство на црквата, тивко разговараа за необичните настани поврзани со случајот Версај, на кои ги потсетуваше претстојната свеченост. Невнимателно го следев разговорот, разгледувајќи ги нештата околу себе.

Забога! Кутриот Сен-Никола-ду-Шардоне! Црквата беше запуштена, распукана, расцепена, валкана, но не со величествена нечистотија предизвикана од старост, која само ги разубавува камените сидини, туку со онаа гнасна нечистотија, карактеристична за предградијата Сен-Виктор и Бернардин помеѓу кои се наоѓа оваа црква, толку мрачна однадвор, и толку тмурна однатре. Светлината од небото, кое од ова свето место изгледаше подалечно од било што друго, мораше добро да се намачи за да допре, преку валканите витражи, до верниците. Сте го прочитале ли делото „Спомени од едно детство и од една младост“ од Ренан? Само сирнете низ вратата на Сент-Николас-ду-Шардоне и ќе сфатите колку авторот на „Животот на Исус“, кој бил заробен во соседството, во блиската црква на манастирот Дупанлуп, и кој оттаму единствено излегувал за да се помоли тука, посакувал да умре. И токму сред оваа мрачна тегобност, во атмосфера која се чини создадена единствено за оплакување и слични посмртни обреди, ние ја прославувавме венчавката на Роберт Дарзак и Матилда Странцerson! Бев вознемирен, сета атмосфера навестуваше нешто лошо.

До мене, Хенри Роберт и Андре Хес сè уште мирно разговараа, и првиот му призна на вториот дека чувствува извесно неспокојство за судбината на Роберт Дарзак и Матилда Странцerson, дури и по среќната

разврска на случајот од Версај, кога официјално беше потврдена информацијата за смртта на нивниот немилосрден непријател: Фредерик Ларзан. Се сеќавате, можеби, дека само неколку месеци по разрешувањето на професорот од Сорбона се случи громоморната несреќа на Дордоњ, прекуатлантскиот брод кој патуваше од Авр до Њујорк. Една ноќ, сред густата магла, на брегот на Новата Земја, Дордоњ, движејќи се кон копното, однадеж потона, за десет минути. Само триесетмината патници, чии кабини се наоѓаа на палубата, успеаја да се префрлат во спасувачките бротчиња. Тие следниот ден беа пронајдени, благодарение на едно рибарско бротче кое пловеше кон Сен Жан. Следните денови, океанот исфрли неколку стотици мртви, меѓу кои беше и трупот на Ларзан. Документите кои подоцна беа откриени, внимателно стуткани и скриени во облеката на трупот, го потврдија неговиот идентитет! Матилда Странџерсон, конечно се ослободи од необичниот сопруг, за кој, благодарение на американските закони, се омажи тајно, во безгрижните мигови на нејзината наивна младост. Овој ужасен разбојник, чие вистинско име, надалеку прочуено во полициските хроники, беше Балмајер, а со кого таа се ожени под името Жан Русел, веќе никогаш нема да се испречи помеѓу неа и оној што толку долги години ја љубеше со спокојна и доблесна посветеност. Сите детали за тој настан ги изложив во Мистеријата за Жолтата соба, еден од највозбудливите настани што некогаш се нашол на страниците на судските хроники, и кој ќе имаше трагична разврска доколку во него не се замешаше оној млад осумнаесетгодишен дописник, Жозеф Рулетабиј, кој следејќи ги трагите на славниот агент Фредерик Ларзан, успеа да го открие самиот Балмајер! Се чинеше дека ненадејната, а би можеле

да додадеме и предодредена смрт на овој бедник ќе им стави крај на чудните настани и одигра – мораме да признаеме – значајна улога во брзото закрепнување на Матилда Странцерсон, чиј разум беше сериозно разбрануван од мистериозните грозомории кои се случија во замокот Глондје.

„Гледате ли, драг пријателе“, му велеше Хенри-Роберт на Андре Хес, чии очи љубопитно ја разгледуваа црквата, „гледате ли дека во животот вреди да се биде оптимист. Сè се средува! Дури и несреќите на г-ѓица Странцерсон... Но, зошто постојано гледате зад вас? Што барате? Чекате некого?“

„Да“, одговори Андре Хес. „Го чекам Фредерик Ларзан!“

Хенри-Роберт се насмеа толку гласно колку што му дозволуваше побожноста на местото, но јас воопшто не се насмевнав, зашто мислев слично како и професорот Хес. Секако дека ни оддалеку не го насетував страшниот настан кој претстоеше, но, кога ќе се навратам на тој миг и сè што се случи подоцна – многу добро се сеќавам на морничавото чувство кое го предизвика помислата на Ларзан.

„Да одиме, Сенклер!“, рече Хенри-Роберт, кој го забележа мојот смуртен лик, „гледате дека Хес се шегува...“

„Не знам!“, одговорив.

И веднаш потоа, и јас, исто како и Андре Хес, почнав внимателно да набљудувам наоколу. Всушност, Ларзан толку пати беше прогласен за мртов под името Балмајер, што ми се чинеше невозможно да умре само еднаш под името Ларзан.

„Погледнете! Ене го Рулетабиј“, извика Хенри-Роберт. „Можам да се обложам дека тој не е загрижен како вас.“

„Ох! Ох! Колку е блед!“, забележа Андре Хес.

Младиот дописник се приближуваше кон нас. Срдечно се ракувавме.

„Добар ден, Сенклер, добар ден господа. Доцнам?“

Ми се причини дека гласот му трепереше... Веднаш се оддалечи, застапа сам во еден агол, и се навали над молитвеникот. Со рацете си го покри лицето, кое навистина беше многу бледо, и почна да се моли.

Не знаев дека Рулетабиј е религиозен, неговата побожност ме изненади. Кога го откри лицето, очите му беа преполни со солзи. Не ги криеше; воопшто не му беше грижа за она што се случуваше околу него; целиот беше задлабочен во својата молитва и можеби во својата длабока тага. Но која тага? Нели беше среќен што присуствува на толку посакуваната венчавка на овие двајца луѓе? Нели среќата на Роберт Дарзак и Матилда Странџерсон беше и негова заслуга? Но, по сè што се случи, можеби младиот човек плачеше од среќа? Се исправи и се скри во сенката на еден столб. Не се осмелив да го следам, затоа што знаев дека сакаше да биде сам.

Токму во тој миг, Матилда Странџерсон влегуваше во црквата, рака под рака со својот татко. Роберт Дарзак чекореше зад нив. Колку беа изменети тројцата! Ах! настанот од Глондје остави длабоки траги врз нив! Но, чудна работа, Матилда Странџерсон беше поубава од било кога! Секако, имаше малку изгубено од онаа античка убавина, древна божественост, онаа студена паганска величественост со која предизвикуваше восхит секогаш кога ќе зачекореше на некоја од службените свечености на Третата Република, на кои беше принудена да учествува заради позицијата на татко си. Се чинеше дека задоцнетото покајание за младешката лудост, која со себе редовно носи очајничка криза, ја натера да ја симне камената маска зад која се криеше

нежна и ранлива природа. Тој ден, токму таа, сè уште неоткриена природа, нежно и заводливо сјаеше низ нејзините очи, во исто време исполнети со тага и со среќа, ѝ го облеваше нејзиното лице, кое бликаше со љубов кон сè што беше убаво и добро.

Што се однесува до невестинската тоалета, морам да признаам дека на неа воопшто не се сеќавам и дека не можам да се сетам ниту на бојата. Но, добро се сеќавам, на пример, на необичниот израз на нејзиното лице кога со погледот не успеваше да го пронајде оној кој го бараше. Нејзиниот поглед се разведри кога, зад столбот, го здогледа Рулетабиј. Му се насмевна и ни се насмевна и на нас, кога ни се сретнаа погледите.

„Сè уште го има оној налудничав поглед!“

Разлутено се свртев да видам кој се осмели да ги изусти тие гнасни зборови. Тоа беше еден кутар службеник што Роберт Дарзак, заради својата добрина, го зеде за помошник во својата лабораторија од Сорбона. Се викаше Брињол и беше некој далечен роднина на младоженецот. Г-дин Дарзак, чие семејство потекнуваше од југот, немаше други роднини. Пред многу години г-дин Дарзак ги имаше изгубено своите родители, немаше ниту брат, ниту сестра и се чинеше како да ги прекинал сите врски со својот роден крај, од каде потекнуваше неговата нескротлива желба за успех, навиката за вредна работа, интелигенцијата и природната потреба за нежност и посветеност, кои наидоа на можност да бидат целосно задоволени со професорот Странџерсон и неговата ќерка. Исто така, од југот, неговото родно место, го донесе со себе и неговиот мелодичен акцент, кој најпрво ги засмејуваше студентите на Соробона, кои набргу го засакаа како пријатна и тивка музика која ги ублажуваше понекогаш здодевните предавања, на тогаш младиот, а сега надалеку прочуен професор.

Роберт Дарзак го донесе Брињол, пред околу една година, едно убаво пролетно утро. Потекнувал од Екс, каде бил професор по физичко, и каде заради некаква професионална грешка, добил отказ. Тогаш се сетил на неговата далечна роднинска врска со г-дин Дарзак, фатил воз за Париз и толку го разнежил свршеникот на Матилда Странцерсон, што овој, од милосрдие, му ја понуди работата која ја споменав. Во тоа време, здравјето на Роберт Дарзак не беше воопшто за пофалба. Сè уште беше под влијание на настаните од Глондје и подоцнежните судења. Иако заздравувањето на Матилда и приближувањето на нивната венчавка позитивно влијаеја на психичката, и како последица на тоа, и на физичката состојба на професорот, набргу стана јасно дека, од мигот кога се спријатели со Брињол, кој требаше да му помогне на г-дин Дарзак, стануваше се поизнемоштен. И најпосле, беше јасно дека Брињол не носеше среќа, зашто се случија две непријатни незгоди, една по друга, предизвикани од секојдневни настани: првата заврши со распрснување на епрувета чии парченца за малку сериозно ќе го повредea г-дин Дарзак, но кои го повредија само Брињол, и му оставија белези на дланките. Втората, која можеше да биде уште посериозна, се случи откако експлодираше газииената ламба под која беше навален г-дин Дарзак. Пламенот за малку ќе му го изгореше телото. За среќа тоа не се случи, но сепак му изгореа клепките и му предизвикаа проблеми со видот, заради кои тешко поднесуваше сончева светлина.

По настаните во Глондје, и најобичните настани ги толкував како необични. Бев присутен кога се случи втората несреќа. Го одведов нашиот пријател во аптека, па оттаму на доктор, и грубо му реков на Брињол, кој сакаше да дојде со нас, да остане таму

каде што е. По пат, г-дин Дарзак ме праша зошто сум толку строг со кутриот Брињол; му одговорив дека однесувањето на тој човек воопшто не ми се допаѓа, и дека тој ден бев особено вознемирен, зашто сметав дека токму Брињол е одговорен за незгодата. Г-дин Дарзак ме праша од каде тој заклучок; но јас не знаев што да одговорам, па тој почна да се смее. Веднаш потоа престана, затоа што докторот му кажа дека можел да го изгуби видот, и дека е вистинско чудо што поминал толку добро.

Несомнено, вознемиреноста што ми ја предизвикуваше Брињол беше бесмислена, а незгодите не се повторија никогаш повеќе. Сепак, бев толку необично внимателен со него, што длабоко во себе, никогаш не му простив што здравјето на г-дин Дарзак не се подобруваше. Кога дојде зима, здравјето толку му се влоши, што го преколнував, сите го преколнувавме да земе одмор и да замина малку на југ. Докторите му го препорачаа Сан Ремо. Замина таму, и осум дена подоцна ни испрати писмо во кое нè извести дека веќе се чувствува многу подобро; како да му паднал камен од душата!, откако стигнал таму. „Дишам! Дишам!“, пишуваше. „Во Париз се гушев!“ Писмото од г-дин Дарзак сериозно ме замисли, па моите сомнежи веднаш ги споделив со Рулетабиј. И тој, исто така, беше изненаден што г-дин Дарзак беше толку болен кога беше во близина на Брињол, а толку здрав кога беше далеку од него... Заради тоа, не си дозволував да го испуштам Брињол од вид. Забога никако! Да заминеше од Париз, ќе тргнев по него! Но, тој никаде не замина; напротив. Најголемиот дел од времето го минуваше со Странцерсонови. Постојано се врткаше околу г-дин Странцерсон, под изговор дека е заинтересиран за здравјето на г-дин Дарзак. Еднаш дури успеа да ја посети и г-ѓица Странцерсон, но јас пред неа го

претставив Брињол во толку лошо светло, што ѝ се одмили засекогаш. Подоцна си честитав самиот себеси за тој успех.

Г-дин Дарзак остана четири месеци во Сан Ремо и се врати речиси целосно оздравен. Сепак, видот му беше слаб и сè уште имаше потреба од дополнителна нега. Јас и Рулетабиј одлучивме да го надгледуваме Брињол, и се израдувавме кога дознавме дека свадбата беше закажана наскоро и дека г-дин Дарзак ќе ја одведе својата сопруга на долго патување, далеку од Париз и... далеку од Брињол!

По враќањето од Сан Ремо, г-дин Дарзак ме праша: „И, значи, како ви оди со кутриот Брињол? Го сменивте ли мислењето за него?“

„Забога, секако дека не!“ , одговорив.

Па се пошегува со мене упатувајќи ми неколку од оние негови локални шеги кои милуваше да ги кажува секогаш кога околноста му дозволуваа да биде весел, и кои, изустени од него, добиваа сосем нов призвук, особено по враќањето од југот кој на неговиот акцент му ја врати изворната убавина.

Бликаше од среќа! Но, не знаевме ништо повеќе за неговите чувства затоа што помеѓу неговото враќање и свадбата не го видовме сè до мигот кога се појави на прагот на црквата. Ни се виде необично изменет. Горделиво ја поткреваше малку подгрбавената става. Среќата правеше да изгледа поголем и поубав!

„Домакилот навистина изгледа среќно“, презриво се насмевна Брињол.

Се оддалечив од тој непријатен човек и застанав зад грбот на кутриот г-дин Странцерсон, кој за време на целата церемонија стоеше со скрстени раце, и изгледаше дека ниту нешто слуша, ниту гледа. Откако сè заврши, требаше некој да го потчукне по рамото, за да го разбуди од сонот.

Кога се приближивме до ѓаконикот, Андре Хес длабоко воздивна.

„Готово е!“ , рече тој. „Сега можам да здивнам...“

„А зошто не можевте да здивнете претходно, пријателе?“ , праша Хенри-Роберт.

Тогаш Андре Хес призна дека до последен миг бил во исчекување на смртта...

„Па што има тука необично!“ , му одговори на својот пријател кој се шегуваше со него, „навистина не успевам да поверувам дека Фредерик Ларзан е мртов засекогаш!“

Во тој миг, во ѓаконикот немаше повеќе од десетина луѓе. Сведоците се потпишуваа во црковниот регистар, а останатите љубезно им честитаа на младоженците. Просторијата беше уште помрачна од црквата, и да не беше толку мала, ќе помислев дека Рулетабиј е внатре, но не го гледам заради мракот. Сепак, сè укажуваше на тоа дека Рулетабиј не е присутен. Што значеше тоа? Матилда веќе два пати го побара и г-дин Роберт Дарзак ме преколнуваше да излезам и да го побарам. Токму тоа и го сторив; но за жал, се вратив назад без него.

„Тоа е невозможно“ , рече г-дин Дарзак. „Сигурен сте дека проверивте секаде? Веројатно стои замислен, некаде, во некој ќош.“

„Го барав насекаде и викав по него“ , одговорив.

Но, г-дин Дарзак не можеше да им поверува на моите зборови. Сакаше самиот да се увери, па тргна да го бара околу црквата. Во секој случај, имаше повеќе среќа од мене, зашто еден просјак затскриен под стреата на влезот од црквата му кажа дека некој млад човек, кој можеше да биде само Рулетабиј, излегол од црквата пред неколку минути и заминал со кочија. Кога веста ја чу неговата сопруга, не можам да ви опишам какво чувство на болка и вознемиреност ја обзема. Ме повика и ми рече:

„Драг мој господин Сенклер, знаете дека нашиот воз заминува од железничката станица за два часа; ве преколнувам да го најдете нашиот пријател и да го доведете тука, притоа, пренесете му дека ова негово невообичаено однесување сериозно ме загрозува...“

„Ќе сторам сè што можам“, реков.

И тргнав во потрага по Рулетабиј. Но, на станицата во Лион се вратив со празни раце. Ниту кај него дома, ниту во новинарската куќа, ниту во кафе Баро, каде што седеше обично во овој дел од денот, заради работата, не успеав да го пронајдам никаде. Ниту еден од неговите пријатели не знаеше каде е. Оставам на вас да претпоставите колку бев тажен кога се вратив на перонот на железничката станица. На г-дин Дарзак му се раскинуваше срцето од болка; но, со оглед на тоа што мораше да се погрижи за сместувањето на патниците, затоа што професорот Странцерсон одеше во Ментон, кај Рансови, и требаше да патува до Дижон заедно со младоженците, кои потоа продолжуваа кон Кулоз и Мон-Сени, ме замоли јас да ѝ ја соопштам оваа непријатна вест на неговата сопруга. Ја пренесов тажната порака, додавајќи дека Рулетабиј бездруго ќе дојде пред тргнувањето на возот. Уште кога ги изустив првите зборови, Матилда тажно се расплака и ја заниша главата:

„Не! Не! Готово е! Нема да дојде никогаш повеќе!“

И се качи во вагонот.

Во тој миг, неподносливиот Брињол, забележувајќи го несопокојот на младата невеста, уште еднаш му повтори на Андре Хес, кој пак, го замолкна дрско, како што и заслужуваше: „Гледате ли! Гледате ли! Ви реков дека сè уште го има тој налудничав поглед! Ах! Роберт погреша, подобро ќе беше да почекаше!“ Сè уште ми е пред очи сликата како Брињол ги изустува тие зборови, и добро се сеќавам на чувството на ужас

кое ми го предизвикаа неговите зборови. Сигурен бев дека Брињол беше зол и љубоморен човек кој никогаш не ѝ прости на неговата роднина што му даде толку понизна работа. Имаше жолтеникав тен и долгнавесто лице, истегнато од горе надолу. Сè на него изгледаше оддаваше впечаток за горчливост и издолженост. Имаше долга става, долги раце, долги нозе и долга глава. Сепак, од ова правило отстапуваа дланките и стапалата. Имаше мали и речиси елегантни екстремитети. Откако младиот адвокат дрско го прекори, веднаш се намурти, им честиташе на младоженците и ја напушти станицата. Барем јас помислив дека ја напушти, затоа што не го видов повеќе.

Имаше уште три минути пред заминувањето на возот. Сè уште се надевавме дека Рулетабиј ќе дојде и го пребарувавме целиот перон, очекувајќи да го здогледаме нашиот млад пријател во толпата забрзани патници кои доцнат. Зошто не го гледаме, како и секогаш, како ги турка сите околу него, не грижејќи се воопшто за негодувањата и извиците кои му укажуваа дека поминува преку ред, небаре брза повеќе од останатите? Што ли правеше? Вратите се затвораа; се слушна силен трескот. И потоа следеа кратките повици на вработените. „Качувајте се! Господа! Качувајте се!“ Последните патници кои брзаат... гласниот звук на сирената која го означуваше тргнувањето, потоа го чувме рапавиот писок на локомотивата и возот тргна. Но, Рулетабиј не дојде! Толку бевме тажни и изненадени што останавме на перонот гледајќи во г-ѓа Дарзак без да ѝ посакаме среќен пат. Керката на професорот Странџерсон упати поглед долж перонот и, во мигот кога движењето на возот почна да се забрзува, сигурна дека во тој миг нема да го види својот пријател пред заминувањето, низ вратата од вагонот ми врачи писмо.

„За него!“, рече.

И потоа, израз на ужас и необичен тон, заради кој не успеав да се воздржам да не помислам на злокобните зборови на Брињол, додаде:

„Догледање, пријатели мои! Односно збогум!“